

Barry L. Beyerstein, Ph.D.: Jak grafologie klame lidi

(překlad [upravené anglické verze](#))

Úvodník článku

Příležitostný pozorovatel přisuzuje grafologické analýze rukopisu větší hodnověrnost než jinému okultnímu nebo pseudovědeckému způsobu posuzování charakteru. Vezměte si například astrologii nebo čtení z ruky. V dnešní době je pro myslícího člověka těžké si představit, jak mohou hvězdy nebo čáry na dlaních ovlivňovat lidské chování. Zdá se nicméně alespoň přípustné, vzhledem k tomu, že psaní je výrazové jednání, že by o nás mohlo něco prozrazovat. Nakonec naše manýry, výběr oblečení, šperků a účesu tak činí – tedy alespoň do určité míry. Navíc, protože psaní i charakter jsou kontrolovány mozkem, nezdá se úvaha o jejich vzájemné souvislosti úplně absurdní. A protože jsou jak charakter, tak i písmo nepopíratelně jedinečné, mnozí považují za přijatelné, že by jedno mohlo odrážet druhé. Přes povrchní věrohodnost je nicméně každý z těchto argumentů chybný.

Grafologové do značné míry přesvědčili neinformovanou veřejnost, že jejich řemeslo je vědecky uznávaným způsobem hodnocení charakteru, schopností a dispozic. To je posíleno skutečností, že se nejedna velká firma s grafology radí. Podobně se mnoho lidí domnívá, že je grafologie legitimní, protože byla příležitostně uznána soudem. Řada skeptiků přijala také bezplatnou nabídku analýzy jejich rukopisu a zjistila, k jejich překvapení, že se posudek zdál být pozoruhodně přesný.

Tento článek se zabývá každou z těchto oblastí. Po krátké historické předmluvě uvedu logické a vědecké námitky proti grafologii. Potom se pokusím vysvětlit, proč se tato technika, která soustavně selhává u vědeckých pokusů, může zdát tak přesvědčivou inteligentním lidem, kteří se s ní denně setkávají.

Co je grafologie?

Grafologie je údajně vědecká technika posuzování psychologických, sociálních, profesních a zdravotních rysů člověka podle psaní písmen, řádků a odstavců na stránce. Grafologové usilovně popírají (ačkoliv jsou důkazy o opaku), že by si všímali obsahu textu, který zkoumají. Tvrdí, že odhalují charakterové vlastnosti a zdravotní stav výhradně z formy a členění vlastního rukopisu. Kdyby grafologové netvrdili nic víc, než že vzdělaní lidé píšou kultivovaným rukopisem, nebo že skoupí lidé využijí každý kousek stránky, aby neplýtvali papírem, nedošlo by k tolika rozepřím. Oni ale tvrdí nejen to, že slušní lidé píšou úhledně (což ne vždy platí), ale také, že písmo odhaluje zákoutí vašeho nitra.

Termín „grafoanalýza“ je registrovanou obchodní značkou konkrétní školy grafologie (International Graphoanalysis Society, Chicago, USA). V této kapitole budou termíny „grafologie“ a „analýza rukopisu“ zaměnitelné, ale termíny „grafoanalýza“ a „grafoanalytik“ se budou týkat pouze přívrženců chicagské školy. Ta byla založena v roce 1929 a je nejlépe zavedenou školicí organizací. Nabízí korespondenční kurzy, vydává vlastní časopis a uděluje svým absolventům oficiálně znějící certifikaci. Grafoanalytikové jsou také nejvíce slyšet při nárokování vědeckého statusu, zatímco u svých konkurentů jej odmítají [1].

Takové vzájemné podkopávání mezi grafologickými frakcemi je časté. Jen v USA je přes 30 grafologických společností, přičemž mnohé využívají metody, které jejich zastánci označují za „ne snadno slučitelné s jinými systémy“ [2]. Tato nedostatečná jednotnost je ještě smíchána s faktem, že si mnoho místních grafologů vymýšlí vlastní intuitivní schémata. I když jsou některé koncepty společné pro většinu systémů

analýzy rukopisu, existují stejně nápadné rozpory v tom, co který „znak“ znamená. Vezměme například dvě knihy mezinárodně známých grafologů, které jsem přečetl: jedna posuzuje určitý způsob křížení v písmenu „t“ jako nasvědčující zlému, sadistickému temperamentu, ta druhá říká, že je to znak šikovného vtípalka. Který z výkladů si myslíte, že lépe poradí vašemu nadřízenému?

Historie grafologie.

Grafologie je odvětvím větší skupiny různorodých technik dohromady známých jako „čtení charakteru“. Už od antických dob byli lidé fascinováni lidskou rozmanitostí a jedinečností, na jejichž základě nás život štědře odměňuje nebo krutě trestá. Očividně ti, jejichž osudy jsou nejisté, mají silný motiv nastavovat světu příznivou tvář, a proto šarlatáni slibující pomoc při odhalování charakteru podle dojmu, jímž jedinec působí, vždy nacházeli vděčnou klientelu. Zamyslete se nad výhodami toho, kdyby potencionální zaměstnavatelé, majitelé pozemků, manželé, obchodní partneři nebo soudy mohli rychle a přesně odhalit „jaký kdo ve skutečnosti je.“ V různých dobách se předpokládalo, že takovéto okno do nitra kohokoliv může představovat interpretace postavení hvězd (astrologie), rysů tváře (fyziognomie), linií na ruce (palmistrie), hrbolů na lebce (frenologie) nebo tvaru a členění ručního písma (grafologie). I když se moderní grafologové pokusili popřít všechny vazby k těmto svým příbuzným, udržuje analýza rukopisu svým původem, základním principem a spojením s New Age zřetelné vazby s těmito magickými metodami čtení charakteru [1,2,3]. Čtenáři hledající detailnější historii grafologie se mohou zaměřit na kapitolu od Nickella [4], na základě které je postaveno následující krátké shrnutí.

Existují staří Čínští, řečtí, římské, stejně jako židovští a křesťanští předchůdci grafologie, ale její moderní forma je vystopovatelná až u spekulací italského lékaře ze 17. století Camilla Baldiho. Neznámější předky dnešních stoupců je nicméně možné najít mezi vlivnou skupinou katolického duchovenstva Francie v 19. století. Stoupenec tohoto uskupení, abbé Jean-Hippolyte Michon, vytvořil termín „grafologie“ a v Praží v roce 1871 založil Grafologickou společnost. Několik Michonových knih je dodnes významných. Je zakladatelem tzv. „analytického“ přístupu, který přisuzuje specifické vlastnosti lidem na základě jednotlivých „znaků“ v písmu, jako je umístění teček nad „i“ a průškrťů „t“. Michonův student, Crepieux-Jamin, se se svým učitelem rozešel, aby se stal zakladatelem přístupu, který dnes známe jako „holistický“ nebo „gestalt“. Spíše než vnímání jednotlivých částí písmen, atd., Crepiex-Jamin obhajoval více intuitivní, dojemové zkoumání, kterým analytik vstřebává celkový „pocit“ z pisatele pomocí neurčitěho druhu „rezonance“ s rukopisem jako celkem. Rozštěpení na přívržence analytického a intuitivního přístupu trvá dodnes.

Francouzští grafologové dále dominovali tomuto oboru až do začátku dvacátého století, kdy začali být zastíňováni německy mluvícími autory. V tomto období začaly osobnosti jako Preyer, Meyer, Klages, Pulver a Teltcher naznačovat, že písmo je poddruhem expresivního pohybu a že duševní procesy a emocionalita mohou být studovány analýzou tohoto druhu psychomotorického jednání. Uvědoměním si, že mozek je zodpovědný za oboje, psychické vlastnosti i kontrolu psaní, se pokusili ospravedlnit své výklady osobnosti tvrzením, že „rukopis je mozkopis“. To stále zůstává nejvíce převládající obrannou frází grafologie (viz níže).

Ve 30. letech 19. století se čechoanglický grafolog Saudek pokusil zavést důslednější, mechanizované způsoby měření psacích pohybů. Zvýšení přesnosti hodnot, které mají už v první řadě nejasný význam, je nutné nicméně hodnotit jako pochybný přínos. Na začátku 20. století se grafologické spekulace objevily i v severní Americe.

Po Downeyem v roce 1919 a příjezdu evropské emigrantky Klary Roman se postupně do popředí dostali Američani jako M.N. Bunker [5]. V roce 1929 založil Bunker Mezinárodní společnost grafoanalýzy. Analýza rukopisu podle všeho dále nabývala na popularitě v severní Americe i Evropě, ale největší ohlas si vysloužila u zaměstnavatelů ve Francii a Izraeli. V moderní Číně výklad osobnosti z písma zřejmě nepronikl do oficiálních kruhů, ale zůstává populární lidovou pověrou[3].

Základní princip.

Dnešní grafologové zastávají názor, že jejich ctihodní předchůdci se ujali grafologie bez jejích magických kořenů - když potulní kejklíři putovali venkovem a vykonávali toto umění. Pročtení nejnovějších grafologických textů však odhaluje, že klíčové koncepty zůstaly přesně takové, jaké byly na začátku. Přes tvrzení o vědeckých zlepšeních, moje recenze desítek knih nabízených známými grafology ukázala, stejně jako u jiných systémů věštění a hadačství, že oporou grafologie zůstávají prastaré principy sympatetické magie[1]. Měl bych mimochodem poznamenat, že není povzbudivé, když uchazeči o vědecký status odpoví na kritikovu žádost o odborné publikace z jejich oboru stejnými pracemi, které jsou nabízeny populárními časopisy a knihkupci New Age. Na otázku o podpůrných důkazech mě jeden prominentní grafolog odkázal na pochvalný článek v časopise Playboy. Pár kladných článků o grafologii se dostalo do odborných časopisů [6,7], ale při bližší úvaze nic neprokázaly, teoreticky[1] nebo empiricky[8].

Základem všeho magického myšlení je sympatetický soulad, tj. „podobné ovlivňuje podobné.“ To je také známo v mystice jako „zákon podobnosti.“ Pokud mohou být dvě věci spojeny v představě, mají údajně také určitou „souvislost“ nebo „rezonanci.“ Jedno může být potom použito k odhalení nebo ovlivnění druhého skrz jejich magické propojení. Souvislost je možné vytvořit například přes spojení, jakým může být třeba vlastnictví. To údajně médiu umožňuje popsat někoho, kdo vlastnil nějaký objekt tím, že absorbuje „vibrace“, které vlastník objektu předal. Podobné víry, že duševno je nad hmotu, jsou známé mezi kmeny, které věří v zajištění úspěšného lovu symbolickým „skolením“ dřevěných modelů jejich kořisti, a mezi uživateli voodoo, kteří si myslí, že mohou zranit protivníky poškozováním jejich figurín.

Astrologie představuje klasický příklad toho, jak je sympatetická magie využívána k přisuzování vlastností neznámým lidem. Jak uvidíme, paralely s grafologií jsou pozoruhodné. Astrologie vznikla v neurčité minulosti, když pozorovatelům noční oblohy různá seskupení hvězd připomněla raky, býky, dvojčata (blížence), atd. Tyto konkrétní asociace nebyly jediné a různé kultury přiřadily stejným souhvězdím jiné objekty. Z historických důvodů se nicméně dochovaly pouze ty dnes uznávané [9]. Ve své podstatě je astrologie zestručněna na následující: (a) hvězdné uskupení mi připomíná býka; (b) býci jsou neúporní, tvrdohlaví a zatvrzelí; a (c) proto ti, kteří se narodili v tomto souhvězdí, jsou odsouzeni sympatetickým přenosem těchto býkových vlastností k tomu, že také vyrostou v tvrdé a neúporné dřívce.

Jinde [1] jsem prezentoval množství příkladů, abych ukázal, že i ty nejnovější grafologické osobnosti stále spoléhají na stejné principy sympatetické magie při odvozování pisatelových vlastností z jeho písma. Grafologové udělali maximum pro to, aby tento fakt zamaskovali tím, že své spekulace přeložili do moderně znějícího psychonesmyslu. Pokud ale porovnáte pouze jejich „znaky“ s vlastnostmi, které tyto znaky údajně znamenají, pak vidíte, že základ tohoto přepisování vlastností je zcela alegorický. Diskutoval jsem s mnoha grafology od chvíle, co se tato moje kritika objevila; nikdo z nich nebyl schopen toto tvrzení vyvrátit. Prostor mi umožňuje poskytnout tady jen pár příkladů grafologického věštění (pro kompletní citace a

doslovné výpisy, viz mojí kritiku [1]). Následující je vybrána z textů doporučených samotnými grafology.

Zakladatelé každé grafologické školy začínali s předpokladem, že metafory vyvolané v mysli charakteristickými znaky osobního rukopisu nutně popisují i mysl pisatele. Tento druh volné asociace a interpretace symbolů je základem všech věšteckých praktik [10]. To stále platí pro dnešní grafologii stejně, jako to platilo, když starodávni věštcí předpovídali osudy králů domýšlením, že asociace vyvolaná tvarem zvířecích vnitřností se zopakuje v událostech království. Při jiném starém způsobu věštění věstec nalil roztavené olovo na plochý povrch a interpretoval tvar, který vznikl při ztuhnutí – skvrna, jak se zdá, magicky zaujímá tvary budoucích událostí. Po prostudování následujících příkladů se můžete sami rozhodnout, jestli grafologie skutečně opustila své věštecké kořeny.

Všimněte si alegorického myšlení v těchto reprezentativních vzorcích vybraných z grafologických učebnic a článků. Velké mezery mezi slovy údajně označují někoho, kdo se nepadně zapojuje, a je tedy náchylný k izolaci a samostatnosti. Naopak pisatelé, kteří slova shlukují k sobě, tolik touží po společnosti, že nerozlišují při vybírání přátel. Pisatelé, kteří naklánějí řádky nahoru jsou „povznášející“ optimisté, zatímco ti, jejichž linky klesají dolů jsou pesimisté, kteří mají stále pocit, že jsou taženi dolů. Lidé, kteří píšou horní, střední i spodní pásmo písmen stejně velké, mají „dobrý smysl pro proporce“. Ti, kteří mají proměnlivý sklon písmen, jsou nepředvídatelní, nebo, jak to uvádí jeden grafolog, jsou to lidé s „proměnlivou náklonností.“ Pisatelé s nezvykle velkými „l“ (angl. „l“) mají velká ega a ti, kteří píšou velce, „myslí velce“. Dřívější prezident hlavní americké grafologické asociace tvrdí, že když vdaná žena píše svůj podpis s většími iniciálami ve svých křestních jménech než ve svém příjmení od manžela, prozrazuje tím nešťastné manželství. Jeden z kanadských prominentních guru na rukopis popisuje pisatele s průškrty v písmenech „t“, které připomínají šlehnutí, a tím odhalují jeho sadistickou povahu. Co se týče zdraví, grafologové tvrdí, že nízký psací tlak znamená nízký krevní tlak a nerovné horní klíčky diagnostikují onemocnění srdce. A přerušení mezi horními a spodními částmi písmen je jasným znakem problémů se zády. Mojí oblíbenou asociací je široce zastávané mínění grafologické komunity, že velké, kulovité klíčky u „g“, „y“, atd., takové, které se smyslně pohupují pod linkami, odhalují silný sexuální chtíč. Je to věštění pomocí sympatetické magie nebo není? Po prozkoumání vnitřností může člověk alespoň upéct zbylé maso na grilu.

Následky.

Všechno předchozí by bylo dojemně naivní, až komické, kdyby nebylo skutečností, že ti to samozvaní experti nabízejí radu tam, kde může být vážně ovlivněna něčí reputace, prospěch a životní úroveň. Například ve Vancouveru v Britské Kolumbii nabízel prominentní grafolog, že identifikuje, tajně, pro případný preventivní zásah školní rady, současné a potenciální sklony k sexuálnímu obtěžování v místním učitelském sboru [1]. Jiní pro finanční instituce posuzovali kredibilitu dlužníků a mnoho komunálních správ a velkých společností přiznává konzultace s grafology při posuzování uchazečů o zaměstnání. Grafologové také tvrdí, že jsou schopni pomoci při výběru partnera pro manželství a existují tiskové zprávy, že minimálně jeden člen Canada's Nationale Parole Board (pozn. překl.: úřad posuzující podmíněčná propuštění vězňů) se soukromě radil se svou sestrou grafoložkou o výběru těch vězňů, které by bylo bezpečné propustit. Podobně, jeden soudce v Denveru v Coloradu uložil odsouzenému podstoupení grafoterapie (viz níže a [11]).

Grafologové, se kterými jsem jednal, neměli žádné výčitky kvůli tomu, že předpovídali, kteří zaměstnanci budou firmu okrádat, prozrazovat tajemství nebo se stanou skrytými alkoholiky nebo uživateli drog. Jeden grafolog mi řekl, že má „100% bezchybný způsob“ jak zjistit, kdo bude v práci agresivní. Grafologové také nabízeli odhalení zálečných manželů z ukázek jejich písma, a kde je policie bere vážně, jsou horliví, aby ukázali na údajné zločince. Jedna grafologická společnost nabízí kurzy pro terapeutky, jak rozpoznat, zda pisatel potlačuje vzpomínky sexuálního zneužívání v dětství. Nejskandálnější ze všeho je, že řada grafologů inzeruje jako unikátní výhodu svých služeb, že zvědavé osoby mohou předložit ukázkou cizího rukopisu k analýze a jednat podle jejich výsledků, aniž by se pisatel někdy dozvěděl, že k takovému hodnocení došlo.

Mnoho grafologů se nestydí rozšiřovat svoje potenciálně škodlivé analýzy. Když jsem například žádal o důkazy, že grafologie funguje, byly mi často ukazovány analýzy, které stále obsahovaly jména. Když jsme s bratrem pomáhali Asociaci pro lidská práva v Britské Kolumbii (British Columbia Civil Liberties Association) ve snaze odradit nedaleký městský úřad od pokračování ve využívání grafologických služeb, prokázal dotčený grafolog při své obraně před městskou radou šokující nedbalost vůči zásadám diskrétnosti, jejichž dodržení máme právo vyžadovat, pokud jsou osobní záležitosti diskutovány veřejně.

Protože je přisuzování vlastností založeno na symbolismu a volných asociacích, některé školy nesouhlasí s tím, které znaky jsou příznaky kterých vlastností (tak jako literární kritici nekonečně debatují o „skutečném významu“ symbolismu v poezii). Takhle by mohla být vaše reputace očerněna, pokud byste chtěl zaměstnat nebo si půjčit peníze a pokud byste měl smůlu a váš rukopis byl tajně analyzován grafologem s jedním přesvědčením. Ale pokud by byla náhodou vaše „pravá povaha“ odhalena stoupencem jiné školy, mohli byste s klidem projít.

Je zřejmé, že pokud jde o životní vyhlídky nic netušících lidí, přestává být využití něčeho, co by jinak bylo neškodnou společenskou zábavou, důvodem k smíchu. Byli jsme nemile překvapeni, když jsme požádali dva právníky (Robert Carswell [12] z Kanady a John Reagh [13] z USA) o doporučení, které ústavní a zákonné předpisy se k této věci vztahují, a oba se shodli, že v obou zemích mají lidé velmi málo možností obrany, pokud se soukromý zaměstnavatel rozhodne poradit s grafologem. (Trochu lepší je tento stav v některých okresech, pokud jde o zaměstnávání ve státním sektoru). Můžeme postupovat proti těm, kteří diskriminují černošky, židy nebo ženy, ale jak je vidět, tak je přípustné, pokud společnosti odmítnou zaměstnání nebo půjčku někomu, jehož jediným hříchem je, že má zvláštní způsob průškrtu písmene „t“.

Co grafologové tvrdí?

Drtivá většina grafologů se učila sama z populárních knih nebo jsou vyučeni v korespondenčních kurzech, nebo neakreditovaných nočních školách. „Sleduj to, udělej to, nauč to“ (orig. „watch one, do one, teach one“) by mohlo být heslo tohoto oboru. I když jsem nemohl najít jedinou uznávanou učebnici psychologického testování, která by grafologii nezmiňovala s despektem, grafologové stále tvrdí, že jsou nepochopeným a nespravedlivě pomluveným odvětvím psychologie. Jen několik grafologů z mé zkušenosti mělo blízko k náležitě průpravě v psychologickém hodnocení nebo moderních metodách personalistiky. I když tvrdí, že perzekuce ze strany nepřátelských institucí je zaměřená jen na ochranu vlastních zájmů, zapomínají grafologové na fakt, že kdyby jejich techniky skutečně fungovaly a skuteční profesionálové byli tak prodejní, jak tvrdí, převzali by licencování odborníci

již dávno jejich mocný nástroj a vytlačili by samouky-amatéry. Grafologové jsou citliví na přirovnávání k jasnovidcům a tvrdí, že nepředpovídají budoucnost. Ale jakou hodnotu by mělo popisování vlastností cizího člověka, kdyby se nepředpokládalo, že tento popis předpoví, jak se kdo bude v budoucnosti chovat?

Existuje jen několik oblastí lidského chování a psychického nebo fyzického stavu, které se grafologové neodvažují hodnotit. Že může být jeden způsob hodnocení aplikován v tolika různých oblastech je proti téměř všemu, o čem vypovídá moderní výzkum psychologického hodnocení. Taková grandióznost a zároveň ignorance výzkumu je téměř samo o sobě důvodem k odmítnutí grafologie.

Grafologové tvrdí, že dokáží rozeznat temperament (tj. sebevědomí, optimismus, rozmařilost, spokojenost nebo výbušnou povahu). Také věří, že písmo odhaluje psychické vlastnosti jako inteligenci, schopnost logického myšlení, intuitivnost a sociální rysy jako introverzi, přátelskost a dominanci. Na pracovišti tvrdí, že dokáží hodnotit schopnost vést jiné, spolehlivost, pracovitost, smysl pro detail, sklon k týmové práci a daleko, daleko více. Po morální a etické stránce, grafologové vydávají soudy o lidské poctivosti, důvěryhodnosti, velkorysosti, úctě, hrubém jednání, žárlivosti, zločineckých tendencích atd.

Jak určit vhodnost pro manželství zabírá v každém grafologickém textu jeho značnou část. Sexualita má údajně velké množství rukopisných znaků. I když grafologové obvykle chtějí vědět pohlaví pisatele dopředu, rádi poté určují tajnou sexuální orientaci a/nebo úchylku, stejně jako promiskuitu a přístup k intimitě. Je možné, že chtějí vědět pohlaví dopředu, protože je příliš snadné ověřit správnost jejich případného úsudku? (Je ironií, že netrénovaní začátečníci dokáží určit pohlaví pisatele v anonymních vzorcích s přibližně 70% přesností). Pravděpodobně ze stejného důvodu neurčují grafologové pisatelův věk, ale rádi přisuzují nejisté vlastnosti jako „vyspělost“, která nabízí hodně prostoru k překrucování, pokud je nutné ji uhájit.

Údajná schopnost určovat zdravotní diagnózy z písma byla již zmíněna. Jak jsem již jinde vysvětlil, některé zdravotní problémy písmo ovlivňují, ale ne tak, jak si myslí grafologové [14]. V oblasti psychologie určují grafologové vše, od neuróz a všeobecné stability, až po psychózy, fobie, deprese, psychopatie, a množství jiných klinických příznaků na dožádání.

Hodně z uvedených oblastí se kříží, když se grafologové dostanou do soudního systému. Tvrdí, že dokáží odhalit současné nebo potencionální zločinné jednání stejně jako nepoctivost, nedostatek sebekontroly, náchylnost k násilí a sociopatické tendence. Grafologové říkají, že dokáží pomoci policii dopadnout podezřelé, soudům pomohou vybrat členy poroty a rozhodnout o vinně i vhodném potrestání. Také říkají, že dokáží určit pravděpodobnost recidivy a vhodnost podmíněčného propuštění. McNicholova velmi propagovaná učebnice z roku 1991 například stanovuje postupy, jak odhalit vraha, chůvu, která má blízko k užívání drog, a prodejce, který šidí své zákazníky [15]. Marneové Sex a Zločin v písmu nabízí množství způsobů, jak odhalit různé druhy zločinců [16]. Všechny prozrazující znaky jsou bohužel stanoveny „až po činu“ v rukopisech již dříve usvědčených zločinců. Marneová, jako obvykle, nenabízí žádné důkazy, že by dokázala spolehlivě identifikovat viníka v anonymní skupině, složené z rukopisů zločinců a poctivých lidí (a samozřejmě uvádí, že obsahová stránka textu neobsahuje žádná užitečná vodítka, přičemž opak je většinou pravdou).

Je dost špatné, pokud někdo přijde o kýženou práci na základě falešných informací, ale ohrožovat tímto způsobem postavení člověka ve společnosti a případně i jeho svobodu je opravdu děsivé. Jak by se vám líbilo, kdybyste byli označeni za zloděje, protože píšete „háčky toužící po majetku“ nad písmenem „S“? Bunker [5], zakladatel

grafoanalýzy, která o sobě říká, že je nejvíce vědeckým směrem grafologie, vážně tvrdí, že tyto „majetnické háčky“ odhalují dispozice ke kradení cizích věcí.

Nejzřetelněji absurdním tvrzením tohoto oboru, tak bizarním, že se k němu nehlásí ani všichni grafologové, se týká „grafoterapie“. Podle jejích zastánců nejen, že písmo spolehlivě odhaluje osobnostní vlastnosti, ale také umožňuje, pokud se vám některá z vlastností nelíbí, ji odstranit tím, že odstraníte její diagnostické znaky z písma [17]. Tolik vědecký Bunker [5] věnuje celou kapitolu tomu, aby ukázal, jak „změna rukopisu změni osobnost“. To jenom podtrhuje tvrzení, že sympatetická magie je skutečným principem grafologie, protože základem magického myšlení je, že na povrchu podobné věci se ovlivňují a jsou tedy zastupitelné. Grafoloterapeuti trvají na tom, že osobnost ovlivňuje písmo a to zpátky ovlivňuje osobnost. O co lepší důkaz, než je Bungerovo [5] tvrzení, můžeme najít: „On [Bunkerův klient] provedl pár změn ve svém písmu – nevelkých změn, a dosáhl výsledků.“ V tomto případě se pisatel drobnými změnami ve svém písmu zázračně spasil od své dřívější osobnosti rozchazovače se sebevražednými sklony. Tady vidíme další společnou vlastnost pseudovědy, totiž, že předpovídání účinků jsou očividně neúměrné významu jejich údajných příčin. Pokud něco zní příliš dobře na to, aby to byla pravda, tak to pravděpodobně pravda není.

Ve filosofii je jakákoli doktrína ukončena jen tím, že se prokáže její vnitřní nesrovnalost. Grafologie je ale natolik vágní a sama sobě protirečící, že její stoupenci mají dostatek prostoru na vymlouvání donebevolajících omylů. Na jednu stranu tvrdí, že písmo je natolik citlivý ukazatel psychiky, že se mění každým momentem na základě jemných změn nálady. Ale dalším dechem vám řeknou, že písmo je natolik odolné vůči změnám, že nedokážete skrýt svou skutečnou povahu tím, že změníte své písmo – vaše skutečné já bude stejně prosvítat. I když normální a změněné písmo jedné osoby vypadá odlišně, ukazují podle grafologa na stejné vlastnosti; pokud by ale tyto odlišnosti byly zjištěny v písmu dvou různých lidí, grafologové by řekli, že jsou to znaky různých osobností. Těm, kteří říkají, že se jejich písmo mění v závislosti na rychlosti psaní, poloze při psaní, snaze udělat dojem atd., grafologové odpovídají, že i když písmo pokaždé vypadá jinak, vždy představuje stejné osobní vlastnosti. Pokud se pokusíte oklamat grafologa změnou písma, vaše nepoddajná osobnost tvrdohlavě zanechá grafologické znaky nedotčené, ale pokud změníte své písmo na pokyn grafoterapeuta, pružná osobnost se přizpůsobí, aby odpovídala novému, zlepšenému písmu. Jeden z návodů pro budoucí grafology, který jsem hodnotil, varoval nováčky, aby se nenechali odradit, protože ne každý s určitým znakem má odpovídající vlastnost a ne každý s určitou vlastností má odpovídající znak. Může takový systém vůbec někdy selhat? Tato schopnost všeho pro všechny činí grafologii neuvěřitelnou z podvodu. Už z tohoto důvodu samotného může být vyloučena z vědecké rodiny.

Kritika oficiálních principů grafologie.

Dřív než uvedu, jak neslavně si grafologie vede v empirických testech, budu se zabývat nejčastěji uváděnými principy odůvodňujícími, proč by grafologie měla fungovat.

Rukopis je mozkopis.

Ano, to je pravda, ale chůze je také řízena mozkiem a měli bychom ji proto snad nazývat "mozkokroky", jak ironicky navrhuji Karnes a Leord [11]? Proč bychom se měli domnívat, že jen proto, že něco je řízeno mozkiem, automaticky to souvisí s osobnostními rysy, vlohami, sklony? Takové tvrzení musí být podpořeno důkazem,

nikoli založeno na domněnkách. Zvracení je řízeno podněty z mozkového centra, ale znamená to snad, že způsob zvracení, nám umožňuje odhadnout něčí povahu?

V předchozí kapitole [14] jsem argumentoval, že výzkum nervových center psaní a osobnostních rysů ve skutečnosti poskytuje významné argumenty proti grafologii. Například poškození mozku může způsobit změny v psaní nebo osobnosti, a to nezávisle na sobě. Neexistuje důkaz, že, změní-li se osobnost v důsledku poškození mozku, rukopis se nutně musí také změnit - tak by tomu mělo být, pokud by grafologie byla opodstatněná. Navíc neexistuje důvod se domnívat, že mechanismy mozku odpovědné jednak za proces psaní, a jednak za temperament a vlohy by mohly být propojené v tak vzájemném sejetí, má-li být grafologie brána vážně. Výzkum vzájemných fyziologických vztahů ukazuje, že individuální osobnostní rysy se nenacházejí ve vymezených oblastech mozku, které by bylo možné spolehlivě zmapovat a přiřadit k jednotlivým podnětům řídicím svalové pohyby při psaní. Ve stejné kapitole jsem zmínil, že naivní grafologické představy o tom, jak mozek určuje osobnost (vedle samotného zastaralého pojetí osobnosti [18]), jsou zjevně totožné se zpochybněnými principy frenologie (leboznavství). Grafologie by vyžadovala uspořádání mozku obdobné, jaké předpokládali frenologové, aby byla alespoň zdánlivě uvěřitelná. Aby takovéto uspořádání mozku existovalo, muselo by se vyvinout (a tedy dědit), nebo získat v rané fázi života. Tak či onak je důsledek pro grafologii nepříznivý.

Pokud by přirozený výběr vytvaroval strukturu mozku způsobem, který by umožňoval propojení sebemenšího charakterového rysu s psacím pohybem, grafologové by měli být schopni zdůvodnit, jaké výhody pro přežití toto rozmařilé využití biologických zdrojů přineslo. Dosud žádný grafolog, kterého znám, si ani neuvědomil, že toto je závažná překážka pro vědecké uznání grafologie. Navíc proto, že schopnost psát je maximálně 6000 let stará a mozek se vyvinul do současné podoby mnohem dříve, proto by se domnělé obvody, které by mohly propojovat osobnost a psaní, musely vyvinout ze zcela jiných důvodů.

Kvůli čemu bylo vybráno tak obrovské množství nečinných nervových cest a jaké tlaky nutily mozek ubírat se tímto směrem dlouho předtím, než lidstvo vynalezlo písmo?

A i kdyby byl namísto toho projev osobnosti v písemném projevu chápán jako získaná dovednost, bude grafologie čelit stejně závažným problémům. Protože psaní je naučenou dovedností, jak dokáže mozek neomylně pozměnit každý naučený psací pohyb, aby byl v souladu s každým osobnostním rysem, který se projeví v pozdějším životě dítěte? Jaký mechanismus by vůbec mohl zaručit, že každý, komu je předurčeno, že bude vychytralý, získá stejný nervový program a bude například tvořit smyčky u písmene "l" stejným způsobem? Copak rodiče říkají: "Zuzko, očividně máš talent být vůdčí typ, dbej na to, abys psala velká písmena takhle a takhle a ne tak, jak tě to učí ve škole."? Psaní se také liší v různých jazykových skupinách. Jaké rozdíly v raných zkušenostech různých jazykových skupin zaručí, že mozek dítěte se vyvine do správné podoby, aby mohl propojit vznikající osobnostní rysy s odlišnými psacími pohyby, pokud se dítě bude učit psát čínsky místo azbukou, arabsky, hebrejsky či latinkou? Psaní ve všech těchto systémech se samozřejmě individualizuje, ale tato individualizace vzniká působením biomechanických faktorů odlišných a mnohem zajímavějších než jsou omezené grafologické domněnky [14].

Celkem vzato grafologický argument "mozkopisu" je pravdivý, nicméně zcela irelevantní ve vztahu k tvrzení grafologů. Toto zdůvodnění by bylo nutné, pokud by existovala potřeba vysvětlit prokázaný vztah mezi psáním a osobnostními rysy.

Naneštěstí pro grafologii empirický výzkum zmíněný níže ukazuje, že takovýto vztah je zcela iluzorní.

Psaní je individualizované a osobnost je jedinečná, proto musí jedno odrážet druhé.

Vedle zřejmé logické vady v tomto tvrzení, proč bychom měli bez jasného důkazu přijmout, že dvě nesporně jedinečné stránky osobnosti mají mít mezi sebou jakýkoli závislostní vztah? Je pravda, že lze odhalit padělky a usvědčit pisatele výhrušných dopisů na základě identifikace individuálního rukopisu, ale znamená to také, že každý ze znaků individuálního rukopisu je spolehlivě vázán na jinou, jedinečnou stránku autora (v konkrétní osobě, natož v kterékoli jiné osobě, která píše obdobně)? Obličeje jsou dostatečně odlišné, aby byly používány k identifikaci na řídičských průkazech, přesto ale stát vyžaduje, abyste složili závěrečnou zkoušku v autoškolě, než vám potvrdí vaše řídičské schopnosti. Kdysi se ale věřilo, že charakteristika obličeje může odhalit další osobnostní rysy. Fyziognomická pseudověda uváděla kategorie čestných, kriminálních, štedrých a lakomých obličejů. Tomu by dnes mohl uvěřit snad jen ten nejnaivnější vyznavač New Age.

Že pouhá jedinečnost není důkazem toho, že každý pozoruhodný znak či rys je nezbytně charakteristický pro něco jiného, ukazuje příhoda mého kolegy [11]. Ten měl zvláštní koníček - učil se poznávat lidi podle zvuku jejich chůze, když šli po chodbě kolem jeho kanceláře. Mnozí z příchozích byli zaraženi, že je byl schopen poznat a přivítat jménem, ještě než je vůbec spatřil. Je to případ malého, ale spolehlivě zjistitelného osobního rysu. Můžete díky němu vyhrát sázku a ohromit své známé, ale dokázal by si rozumně uvažující člověk vážně myslet, že tenhle charakteristický rys, zvuk vaší chůze, by mohl být dobrým důvodem pro přijetí nového zaměstnance, odmítnutí partnera, obvinění z krádeže?

Psaní je forma pohybového výrazu, proto by mělo odrážet osobnostní rysy.

Prostudoval jsem literaturu o pohybovém a obličejovém vyjadřování a ukázal jsem, proč pokusy podpořit grafologii odkazem na tuto problematiku selhávají [14]. I když existují podložené studie spojující některé komplexní stránky temperamentu s konkrétní gestikulací, nenabízejí tato data potřebnou oporu grafologům, kteří se je snaží zneužívat ke svým záměrům.

Kategorie osobnostních stylů, u kterých byla zjištěna souvztažnost s pohybovým vyjadřováním, jsou mnohem obecnější, než úzce vymezené povahové rysy, které grafologové vyvozují z písma.

Sklony k násilí, vznětlivosti a panovačnosti lze vyčíst z řeči těla, ale i tak je vzájemný vztah až příliš slabý na to, aby bylo možné vyvozovat jakékoli detailnější souvislosti, o něž se pokoušejí grafologové. Žádný uznávaný vědec se ještě nikdy neodvážil navrhnout, že by něco tak abstraktního jako zbožnost nebo zběhlost v obchodě mohlo být zakódováno v gestech spíše než třeba vegetariánství. Grafologové s hrdostí zmiňují, že rozbor písma je zmiňován ve studii Allporta a Vernona o pohybovém vyjadřování z r. 1933. Už tolik nezmiňují, že tito respektovaní psychologové píšou, že "používané [grafologické] termíny často zastírají osobnost, místo aby ji odhalovaly." [19].

Obdobně dokáže někdy výraz obličeje prozradit právě vyřčenou lež, ale žádný kvalifikovaný odborník si nemůže myslet, že každý, kdo se chová nečestně, se projevuje při takovémto případě konkrétní gestikulací nebo projevuje jiné zobecnitelné sklony, o nichž grafologové tvrdí, že je dokáží odhalit. Navíc tělesné a obličejové pohybové vyjadřování zkoumané hodnověrnými vědci jsou biologicky

podmíněné sociální signály. Jsou přirozené, tedy nezískané, a nesou důležité informace pouze proto, že se projevují u každého stejně. Oproti tomu je psaní naučená dovednost, o níž se grafologové domnívají, že odráží individualitu, protože je u každého jedince různá. A dobří herci dokáží dobře předstírat gesta a mimické signály, což je u psaní podle grafologů nemožné. Snad nejvíce zničující pro tuto grafologickou premisu je důkaz toho, že tyto informace lze získat z podvědomě učiněných pohybů a že mimika tváře je čitelná kýmkoli i bez jakékoli průpravy. Není důvod platit komukoli za interpretaci jeho myšlenek.

Policie a soudy využívají grafologii, proto musí být funkční.

Skoro se mi chce říci "Ronald Reagan se zabýval astrologií, proto musí být funkční." a tím skončit, ale nabízí se řada dalších komentářů. Ano, bohužel někteří pomýlení úředníci používají grafologický rozbor písma pro forenzní účely, ale tato praxe není tak rozsáhlá, jak grafologové tvrdí. Policisté, právníci a soudci nejsou ani více ani méně náchylní k chybným domněnkám než kdokoli jiný. Potýkají-li se s obtížnými rozhodnutími v případech, kdy žádná jiná metoda nenabízí jistotu (ideální živná půda pro pověřčivost), nechají se někteří v trestním řízení obalamutit naději dávajícím nesmyslem, jako ostatně každý z nás. Většina však v grafologii nebo paranormální jevy nevěří. Grafologové občas nabízejí své služby policii a bývají vyslyšeni, na což mají právo jako jakýkoli jiný občan. A kvůli subjektivnímu validačnímu efektu (viz níže) bývají tito oslovení ohromeni mnohem více, než by si předvedený výkon zaslouhal. Stejně jako u jasnovidců, kteří slibují vyřešit zločiny, může náhoda, důvěra a ošřepané náznaky, trochu přikrášlení a nestydaté sebepropagace podnítit vznik pozitivní, avšak nezasloužené reputace.

Uměle nafouknutá reputace, které se těší grafologický rozbor rukopisu, je z velké části daná zaměřováním grafologů a písmoznalců. Jak poznamenal Dale Beyerstein, nesmysl se často veze na hřbetě rozumu, a grafologie, ačkoli je její podobnost s písmoznalectvím pouze povrchní, si vydobyvou prestiž písmoznalectví neprávem přisvojuje [21]. Jak grafologie, tak písmoznalectví analyzují písmo, ale tam také vškerá podobnost končí.

Písmoznalec je forenzní vyšetřovatel, který je vyškolen na vědeckých základech. Tito respektovaní experti jsou často přibíráni policií a soudy. Jejich modus operandi se ale značně liší od grafologického. Písmoznalec má za úkol určit původ a pravost ručně psaných dokumentů. Na rozdíl od grafologa by se písmoznalec nikdy neodvažoval odhadovat osobnost pisatele dokumentu, který zkoumá. Pokud to lze, porovnává písmoznalec spornou písemnost s ověřenými vzorky vytipovaného pisatele. Proto je typická otázka pokládaná písmoznalcem: "Je tento dopis Mozarta adresovaný jeho mecenáši napsaný Mozartem, nebo se jedná o padělek?" nebo "Napsal obžalovaný tento vyděračský dopis?" Oproti tomu typická otázka pro grafologa by byla „Skrývá tento pisatel vnitřní odpor vůči autoritám?"

V případě potřeby může analýzu inkoustu, mikroskopické zkoumání vláken a vodoznaků a identifikačních znaků vytvořených psacími prostředky zkoumat znalec z oblasti technického zkoumání dokumentů a listin. Navíc existuje i kriminalistická jazyková expertiza psaného projevu, založená na jazykové analýze psaného textu s využitím poznatků jazykovědy. Známým počinem kriminalistických expertů/znalců bylo např. odhalení nechvalně známých Hitlerových deníků coby padělků [23]. Znalci jsou využíváni při soudních či jiných sporech, aby se vyjádřili k tomu, s jakou pravděpodobností daná osoba napsala sporný dokument, ne aby se vyjadřovali k vině či nevině či osobnostním rysům domnělého pisatele. To, že někteří znalci praktikují jako zájmovou činnost i grafologii může vést k matení veřejnosti.

Písmoznalce rozhodně netěší, když jsou zaměňováni s grafology, stejně jako astronomu netěší, když si ho lidé pletou s astrologem.

Prakticky uvažující manažeři si nemohou vynachválit pomoc grafologů při výběru zaměstnanců.

Ano, někteří, ale většina nikoli. Existuje řada důvodů, vedle validity grafologie, které vysvětlují nízkou podporu grafologie v této oblasti [11, 24]. Zaprvé, existují důvody domnívat se, že grafologové používají, aniž by si toho byli vědomi, i jiná, negrafologická vodítka k doporučení lepšího kandidáta. Už samotný průvodní dopis psaný rukou obsahuje řadu údajů o kandidátovi. Ačkoli grafologové popírají, že by tyto informace využívali, existují důkazy svědčící o opaku [25, 26]. Grafologové také často hovoří s manažerem, a tak zjistí, ke kterému kandidátovi se v dané chvíli už přiklání. A tak jsou grafologové často zasvěceni do informací o kandidátovi a v mnohých případech už jenom posilují manažerovo rozhodnutí. Zaměstnavatelé mají velmi často zájem na tom, aby se jim potvrdilo, že jejich předtucha byla správná. To samozřejmě také pomáhá uvolnit napjatou atmosféru, které přijímání nových zaměstnanců provází, a které je často procesem plným chyb, jejichž cena bývá vysoká. Grafologové pomáhají navodit pohodovější atmosféru svými povzbudivými, ale velmi přehnanými tvrzeními, která by eticky vystupující expert na personalistiku nikdy neučinil [24]. A v neposlední řadě v podnikové hierarchii, kde důležitou zásadou pro přežití je krýt si vlastní záda, opatrnost velí mít někoho jako je třeba grafolog, na koho lze svalit vinu, pokud se výběr zaměstnance nezdaří.

Nezasloužená obliba grafologů v personalistice vyplývá také ze skutečnosti, že zaměstnavatel zpravidla nepředkládá grafologovi průvodní dopisy od všech uchazečů - to by bylo nesmírně nákladné. Grafologovi se tak do rukou dostanou materiály již z užšího výběru, tedy od uchazečů vybraných na základě požadavků na vzdělání, pracovní zkušenosti, doporučení, atd. Proto je pravděpodobné, že kdokoli z tohoto výběru bude pro danou pozici minimálně vyhovující. A protože odmítnutí kandidáti již nedostanou šanci ukázat, jak by si na dané pozici počínali, kdyby byli vybráni, nikdy nelze zjistit, zda by byli stejně dobří, nebo i lepší než ti, které doporučil grafolog. A samozřejmě že skutečnost, že úspěšný kandidát byl vychválen grafologem, může zkreslit i jeho pozitivní pracovní hodnocení. Řada výzkumů na tzv. "haló efekt" ukazuje, že doporučení od někoho, komu věříme, může následně ovlivnit naše nahlížení na výkon - průměrný výkon se nám jeví mnohem lepší, vedoucí pracovník navíc může mít sklony přimhouřit oči nad slabšími výkony a chápat je jen jako dočasné odchytky. Literatura týkající se "kognitivní disonance" ukazuje, že lidé, kteří dali všanc svoji reputaci nebo i větší množství peněz sázkou na určitý postup, zvláště pokud ho ostatní příliš neschvalovali, prožívají silnou psychickou motivaci interpretovat vzešlý výsledek mnohem příznivěji, a to i když existují negativní důkazy [27].

Ve vědeckých testech schopností grafologů rozpoznat osobnostní rysy vhodné pro danou pracovní pozici je možné ovlivňovat nepodložené závěry grafologů mírou uspokojení zákazníka. Klimoski dává do protikladu vědecky podloženou personalistiku a způsob výběru prováděného grafology. Řada jeho studií byla navržena a realizovaná ve spolupráci s předními grafology, kteří všechny procedury schválili předem. V kontrolovaných testech na pracovišti dopadla grafologická analýza rukopisu nevalně [1, 8, 25, 28, 29].

Grafologové během století museli vypožorovat, že určitý typ lidí píše určitým způsobem.

Zajímavá domněnka, ale není pravdivá. Systematické utřídění vztahu mezi osobnostmi a rukopisem je způsob, jakým by vědecky založený badatel postupoval, ale jak bylo zmíněno výše, existují důkazy o tom, že grafologie se vždy řídila spíše věštěním, než aby se zakládala na moderním výzkumu osobnosti. Dean, Kelly, Saklofske a Furnham [26] důrazně argumentují, že si grafologie nemohla udržet přehled o tak obrovském množství nezávisle proměnných kombinací znaků rukopisu a osobnostních rysů, aby byly schopna vytvořit vzorce, pokud tedy vůbec lze jejich existenci předpokládat. Dále poukazují na to, že:

1. Efekt grafologie je příliš malý na to, aby bylo možné jej pozorovat.
2. Grafologické znaky jsou příliš početné na to, aby bylo možné je spolehlivě kombinovat.
3. Stanovení vztahů mezi grafologií a osobností vykazuje příliš mnoho odchylek na to, aby bylo možné prokázat platnost grafologie.

Psychologové dokázali, že bez důmyslných pomůcek nemohou lidské poznávací schopnosti sledovat vzájemné vztahy tolika proměnných najednou. Moderní matematické techniky, které by takovéto vzorce dokázaly odhalit, nic neprokázaly, ale i kdyby takovéto vzorce existovaly, grafologové po nich systematicky nepátrají. Intuitivní přístup, který uplatňují, by jim neumožnil žádné relevantní informace získat.

Funguje to.

Výzkumy ukazují, že pokud věštec z čajového lístku, z ruky, astrolog nebo grafolog náhodou ve svých předpovědích uspěje, je tomuto přisuzována mnohem větší váha než zdrávo, a to právě pod vlivem domněnky, že "to funguje" (viz "subjektivní validační efekt" níže). Pokud někdo tvrdí, že konzumace brambor vám pomůže zlepšit se v tenise a vy zjistíte, že pět protihráčů, kteří vás porazili, nedávno jedli brambory, těžko vám to pomůže do věci vnést jasno. Ale jak grafologové, tak jejich zákazníci mají tendenci být ohromeni náhodnými úspěchy. Sotvakdy zjišťují a porovnávají, u kolika dalších lidí se vyskytuje daný znak, ale nikoli povahová vlastnost, a u kolika lidí se vyskytuje konkrétní osobnostní rys avšak bez grafologického znaku. Grafologové se téměř výlučně spoléhají na historky a osobní svědectví, která však tato porovnání postrádají. Z důvodů, které zmíním později, jsou takovéto zdroje vědecky nespolehlivé. Výzkum tzv. heuristických předsudků ukazuje, jak nás běžná zkratkovitost v úsudku vede k obhajování falešných myšlenek a závěrů [30]. Pokud by kompetentní a nezaujatý pozorovatel sečetl úspěchy a neúspěchy v grafologických předpovědích, pak by se dosud zdánlivě ohromující statistika rázem vypařila. Přejděme nyní k důkazům.

Empirické důkazy pro a proti grafologii.

Můj úkol shrnout rozsáhlý vědecký výzkum o grafologii mi velmi ulehčil Geoffrey Dean [8], který shromáždil vyčerpávající soupis literatury. V žádné oblasti vědeckých sporů nemůže jedna studie rozhodnout celý spor. Pouze díky trpělivému hromadění experimentů, opakovaných jinými výzkumníky, s uplatněním obdobné metodiky, lze získat spolehlivá schémata. Donedávna bylo běžné při rozhodování sporů v diskutabilních oblastech používat model počítání při zápasu v boxu - tolik a tolik studií ve prospěch závěru X, a tolik a tolik proti - pravda byla na straně vyššího počtu. Ne všechna empirická zjištění by ale měla mít v takovémto způsobu rozhodování stejnou váhu. Studie s větším počtem vzorků, lepší metodikou a menším zkreslením dat by měly mít při závěrečném posuzování větší váhu. Naštěstí byl vytvořen model zohledňující tyto aspekty v závěrečném hodnocení, a proto lze z

většího množství studií na dané téma dojít ke spolehlivějším závěrům. Jde o tzv. "metaanalýzu". Při Deanově revizi empirického výzkumu na téma grafologie byla uplatněna tato matematická technika pro posouzení více než 200 publikovaných studií z více zemí, v několika jazycích [8].

Při rozhodování, zda grafologie opravdu funguje, si Dean položil otázku její reliability (spolehlivosti) a validity (platnosti). V případě reliability posuzujeme stálost nebo opakovatelnost při používané měřicí technice. Bude-li např. technik opakovat měření nebo budou-li různí technici měřit tentýž objekt, budou se výsledky shodovat? První případ se nazývá "opakovaný test spolehlivosti", druhý „objektivita škály spolehlivosti“. Představte si pružné měřidlo, které by vykazovalo různé výsledky při každém pokusu - jak užitečné by takové náčiní asi bylo? Technicky vzato by mělo nízkou reliability. Reliabilita je základní, ale nikoli jedinou podmínkou pro uznání metody měření.

Pokud není měřicí nástroj reliabilní (spolehlivý), nemůže vykazovat ani validitu (platnost). Ta je definovaná jako schopnost techniky, testu atd. měřit to, co její zastánci tvrdí, že měří. Rtuťový teploměr umožňuje validní měření teploty, ale postrádal by validitu jako měřidlo gravitace. Teploměr je reliabilní v tom, že, pokud jsou stejné podmínky, opakované pozorování přináší téměř shodné výsledky. Reliabilita samotná ale ještě nezaručuje validitu, což je patrné z následujícího příkladu. Kdybych tvrdil, že počítáním píh na vašich zádech dokážu spolehlivě určit vaši inteligenci, dokázal bych patrně napočítat zhruba stejný počet při každém opakovaném počítání (tedy počítání bude mít reliability), ale musel bych vám předložit důkaz validity coby indexu inteligence. Abych vyhověl vašim námitkám, musel bych vám předložit nezávislé potvrzení, že různá hustota výskytu píh na zádech v populaci všeobecně souvisí s přijímanými kritérii inteligence.

Co se grafologie týče, reliability mezi praktikanty vychovanými stejnou školou se jeví přípustná v některých, ne však ve všech studiích. Pokud byl například nějaký vzorek předložen dvakrát, vrátil se s víceméně stejným profilem po opakovaném přečtení stejným grafologem anebo v případě pročtení dvěma různými grafology [24], ale viz Goldberga [31] a Deana [8] pro případy, kdy ani tento minimální požadavek nebyl splněn. Jelikož různé grafologické školy jsou často ve vzájemném rozporu, těžko lze očekávat stejné závěry od praktikantů různých systémů. Ale i když grafologie v rukách praktikujících žáků stejné školy dává stejnou odpověď při opakovaných hodnoceních téhož rukopisu, je toto dostatečný důkaz pro to, abychom věřili, že je spolehlivá pro určení vašeho stupně čestnosti, přátelskosti, tvořivosti nebo loajality?

Počítačové vědci nás neustále varují před "GIGO" problémem: "Garbage In, Garbage Out" (Nesmysl při vstupu plodí nesmysly při výstupu). Jinými slovy, bez ohledu na to, jak přesně počítač funguje podle daného programu, pokud na počátku vložíte nesmyslná data, metodicky vyplodí stejně hloupé výsledky. Důsledně zpracované nesmysly zůstávají nesmysly. Grafologové se stále více snaží zapůsobit na neznalou veřejnost tím, že nyní používají ve velké míře počítače, a doufají, že tím vybudují vědecký dojem, který jim dá patinu důvěryhodnosti. Použití počítačů může zvýšit reliability grafologického přisuzování, ale pokud surový materiál užitý pro analýzu (sklon, přítlak, ozdůbky, diakritické tečky, atd.) není validním ukazatelem osobnostních rysů, potom skutečnost, že počítač odvozuje podobný profil pisatele při opakovaných pokusech, je jen málo uspokojující. A toť klíčová otázka: "Jsou grafologické znaky validními ukazateli jejich domnělého vztahu k osobnostním rysům a vlohám?"

Aby bylo možné odpovědět na otázky validity, je nutné mít kritéria pro konkrétní osobnostní rys, který má být zjištěn měřením. Máme-li zhodnotit test tvrdící, že dokáže

odhadnout nadprůměrné prodejní schopnosti, kritériem může být celkový roční obrát obchodního zástupce nebo počet uzavřených kontraktů na počet obchodních partnerů. Přijatelný test by musel prokázat, nejen to, že ti, kteří se umístí na předních místech testu, zároveň splňují vysoká kritéria, ale také to, že ti, kteří si v testu povedou špatně, skončí na posledních příčkách prodejního žebříčku [24]. V mezinárodním výzkumu empirického hodnocení grafologie objevil Dean více než 200 studií, které měly jednoznačná kritéria a byly přijatelné co do počtu vzorků, experimentálního ověřování, statistických analýz, atd. Po podrobení těchto studií metaanalýze Dean dokázal, že grafologové jednoznačně selhali v prokazování validity nebo reliability jejich umění předvídat pracovní výkonnost, vlohy či osobnostní rysy. Grafologie tak nesplňuje standardy, které musí skutečný psychologický test splnit, než může být z etického hlediska uvolněný pro praktické použití.

Dean zjistil, že žádná grafologická škola nevyčnívá nad ostatními, pokud opomineme samolibou sebechválu grafoanalýzy, která tvrdí, že je z vědeckého hlediska ostatním nadřazená. Ve skutečnosti žádný grafolog, bez ohledu na jeho příslušnost, nebyl schopen spolehlivě dosáhnout lepších výsledků než netrénovaný amatér vyvozující závěry odhadem ze stejných materiálů. V drtivé většině případů ani jedna skupina nedosáhla výsledků, které by předčily očekávání v rámci náhody.

Při pročítání Deanem shromážděných studií můžeme objevit zajímavý vztah. Čím je daná studie kvalitnější metodicky a čím přísnější jsou kritické recenze v časopise, v němž je zveřejněná, tím méně příznivé pro grafologii jsou výsledky takovéto studie. Z tohoto důvodu není překvapující, že většina studií nějakým způsobem pro grafologii pozitivně vyznívajících, je publikována grafology samotnými - v propagačních letácích, v grafologických časopisech, v komerčně orientovaných populárních tiskovinách. Pokud se prografologické příspěvky občas objeví ve vědeckých časopisech, jedná se o typické tiskoviny, které dávají prostor téměř komukoli a autorům zpoplatňují právo publikovat.

Samozřejmě, že grafologové brojí proti výše zmíněným závěrům s tím, že testy, které tak snižují jejich schopnosti, jsou nepoctivé a bezvýznamné. Nicméně zůstává pravdou, že ve spoustě významných studií grafologové předem schválili úkoly, které měli splnit, i hodnotící kritéria, a byli tedy dobrovolnými účastníky, dokud nebyly zjištěny negativní výsledky. Grafologické společnosti přitom nominovaly své nejlepší zástupce k reprezentaci v těchto testech. V jedné sérii studií organizované Klimoskim a jeho kolegy si byli grafologové tak jistí svým úspěchem, že dokonce tento projekt financovali. Na začátku souhlasili s tím, že zadané úkoly se velmi blíží tomu, co vykonávají v běžné praxi. Teprve když se objevily pro ně zdrcující výsledky, začali grafologové popírat poctivost testů, dokonce vyhrožovali žalobou v případě zveřejnění výsledků. Na podkladě svých výzkumů a výzkumů kolegů Klimoski vyvozuje, že: "...manažer uchylující se k službám grafologa nebo vyhledávající pomoc při personálních otázkách by měl velmi dbát amerického kréda 'Caveat Emptor' - Kupče, měj se na pozoru." [24:263].

Proč se zdá, že grafologie funguje, aneb Barnumův (též barnumský) efekt.

Jelikož grafologové musí neustále čelit řadě neúspěchů svých rozborů rukopisu ve vědeckých testech, je jejich typickou odpovědí "Já vám nemusím nic dokazovat. Víím, že to funguje a mám stovky spokojených zákazníků, kteří mi to potvrdí." Tuto repliku jsem samozřejmě slyšel i od každého věštce z čajových lístků a tarotových karet, se kterým jsem kdy vedl polemiku. Lidé za to platí slušné peníze a stále se vracejí - to asi dostávají kvalitní služby, že? Ve skutečnosti nikoli.

Pokud si grafologie v rozsáhlých, přísně kontrolovaných testech vede tak bídne, jak její kritici tvrdí, jak je možné, že tolik inteligentních, vzdělaných lidí jí stále tolik věří? Jak bylo zmíněno výše, síla osobní zkušenosti často předčí tabulky a grafy, zejména v oblasti celkového pohledu na svět [30]. Naděje a nejistota vyvolávají silné psychologické procesy, které dávají prostor podnikavcům z všemožných okultních a pseudovědeckých oblastí týkajících se posuzování charakteru. Jejich tvrzení mohou na pozadí každodenního shonu vypadat pozoruhodně konkrétně a přesvědčivě, ale nejsou. Falešný pocit, že něco hluboce poučného nám bylo sděleno astrologickým, grafologickým nebo jasnovideckým výkladem vzniká druhem poznávacího skluzu, pro něhož se vžil termín Barnumův (nebo též barnumský) efekt. Synonymy jsou "subjektivní validační efekt" nebo "osobní validační efekt". Prvně zmíněné pojmenování odkazuje na slavného amerického showmana P.T.Barnuma, který propagoval následující heslo: "Pro každého něco mám."

Jak prokázala řada studií, lidé mají sklony neustále interpretovat vágní pozitivní zobecněná tvrzení způsobem, který je vztahuje k jejich vlastnímu životu [26]. Už jste někdy rozlomili pečivo s lístkem pro štěstí, jehož sdělení jste nějakým způsobem nebyli schopni vztáhnout ke své osobě? Fascinující na tom je, že čteme konkrétní sdělení prakticky bez vědomí, že by vznikala na základě našich asociačních procesů, místo toho je přisuzujeme schopnosti vzhledu u osoby, která rozebírá naši osobnost. To není pouhá důvěřivost. Pramení to z přehnaného uplatňování jedné z našich nejužitečnějších poznávacích schopností - schopnosti vidět smysl v závalu nijak nesouvisejících informací, které denně přijímáme. Ve skutečnosti jsme se stali natolik dobří ve fabulování souvislostí a scénářů z naprosto nesouvisejících informací, že někdy vytváříme smysluplné závěry z úplných nesmyslů. Lidská povaha je tak složitá a chování jednotlivce tak rozmanité, že na pozadí vždycky existuje něco, co bude pasovat na tvrzení člověka, který nám bude věštit či o nás vypovídat. Psychologové mají bohaté poznatky ohledně sociálních a kognitivních proměnných, díky kterým se barnumovská obecná tvrzení zdají konkrétní a mající vysokou osobní výpovědní hodnotu [11, 26, 32-34].

Barnumův efekt je tak působivý, že neformální ukázka libovolného osobnostního testu, ať už důkladného nebo zábavného, na jeho odhalení nepostačí. Naše zvědavá mysl si automaticky přikráší nám předložený surový výstup a vztáhne ho k naší osobě. Není to způsobeno nedostatkem inteligence, naopak - inteligentnější lidé tomuto podléhají mnohem snáze. Kvůli falešnému zdání pravdivosti je nutné, aby každé posuzování charakteru bylo podrobeno striktní kontrole. Místo pouhého dotazování se lidí, zda je věštec z ruky nebo astrolog popsal dostatečně přesně, musí řádný test zahrnovat v první řadě profilování většího množství klientů, poté odstranění jmen z profilů (a jejich uložení pod kódy, které by později umožnily přiřadit je k původním osobám). Poté, co by si všichni účastníci testu přečetli všechny předložené charakterové profily, byli by požádáni, aby si vybrali jeden, který je nejlépe charakterizuje. Pokud by zpracovatel profilu do charakteristiky zahrnul opravdu dostatek relevantních informací vztahujících se ke konkrétní osobě, měly by osoby v testované skupině být schopny vybrat si z hromady profilů právě ten svůj, aniž by se přitom jednalo o náhodu. Žádné profilování založené na okultní nebo pseudovědecké metodě, včetně grafologie, ještě v takovémto testu neuspělo.

Další důkazy, že zdánlivá přesnost nevědeckého profilování závisí na osobě profilovaného, lze nalézt v řadě dalších studií (viz odkazy výše) popisujících případy, kdy se lidé domnívali, že se jim do rukou dostává charakterový profil šitý přímo jim na míru. Pokud jsou testovaní jedinci dotázáni, aby ohodnotili, na kolik přesný je jim předložený popis, v drtivé většině souhlasí s jeho obsahem, aniž by tušili, že všichni obdrželi naprosto stejný astrologický nebo grafologický výstup. Jedna studie

popisuje, jak testovaní jedinci obdrželi jednak charakterový profil jiné osoby vytvořený certifikovaným grafoanalytikem, a jednak řadu barnumovských tvrzení, která byla napsána záměrně tak vágně, aby se hodila téměř na každého [11]. Testovaní jedinci konstatovali, že grafoanalytikovy popisy jiných osob se stejně dobře hodí na ně samotné a stejně hodnotili i záměrně vágní barnumovská tvrzení. Když ale testovaná skupina dostala za stejných podmínek náhodné profily vzešlé z validních psychologických testů, nebyly tyto profily hodnoceny tak pozitivně, co se týče možnosti aplikace i na osobu hodnotitele, jako tomu bylo v případě záměrně vágních barnumovských tvrzení, protože výsledkem legitimních diagnostických nástrojů jsou profily, které se nehodí na každého.

Závěr.

V této práci jsem uvedl řadu důvodů, proč grafologie, i přes svůj vědecký potenciál, zůstává ponořena ve své okultní minulosti. Ukázal jsem, proč jsou oblíbené argumenty grafologů nedostatečné a poukázal jsem, že řada kontrolovaných studií prokázala, že výsledky grafologů, pokud nemohou použít při své práci i jiné než jen čistě grafologické znaky, nejsou o nic lepší než pouhé odhady. Testované osoby si na druhou stranu nevedou o nic lépe, když si mají z hromady anonymních profilů vybrat právě ten svůj. I přes tak výrazně špatné výsledky grafologie v kontrolovaných testech grafologové ale i část veřejnosti stále vytrvale věří, že grafologie funguje. Dále jsem ukázal, jak zajímavý fenomén kognitivních předsudků udržuje grafologii při životě, jelikož umožňuje grafologům vytvářet u jejich klientů silnou iluzi, že je možné velmi přesně odhalit spoustu věcí, i když tomu tak ve skutečnosti není. Pokud grafologie nemůže legitimně prokázat, že je vědeckou metodou měření lidského talentu a sklonů, čím ve skutečnosti je? Stručně řečeno je pseudovědou.

Pseudovědy jsou ovládány pomatenci, kteří nejenže nemají ponětí o teoriích a údajích z relevantních vědeckých oblastí, ale ohání se neskutečnými výsledky, které odporují zavedeným vědeckým výzkumům. Tyto výsledky by často byly velmi užitečné, ale jsou předkládány bez věrohodných teorií a mechanismů, které by vysvětlily jejich podstatu. To, co je v pseudovědě pokládáno za teorii, je tak vágní, že je prakticky nemožné to ověřit testy.

V této oblasti jsou hojně využívány domněnky vytvořené na míru danému případu, jen aby bylo možné najít výmluvy pro opačná zjištění. Pseudoteorie jsou ve skutečnosti neusvědčitelné - nelze proti nim nic použít. Když například grafoložka Jane Paterson zjistila, že Ghandi neovládal proporčně větší písmo, prohlásila, že tento rys je příznačný pro vůdčí typy. Vysvětlovala to tak, že byl skromný a preferoval styl vedení z pozice podřízenosti.

Pochybná tvrzení, post factum, namísto jasných, ověřitelných hypotéz, to jsou aktiva pseudovědce.

Shromažďování dat v pseudovědě je ledabylé a výzkum, pokud se vůbec nějaký publikuje, vychází většinou samonákladem, těžko ho najdete v uznávaných vědeckých časopisech společně s kritickým komentářem kolegů z oboru. Pseudovědy oplývají neopakovatelnými výsledky. Typická reakce na kritiku má podobu ad hominem (uvedení protiargumentů je nahrazeno útokem na osobu kritika), přitom předložená zpochybňující data jsou zcela ignorována. Pseudovědy si rády a rychle přivlastňují prestiž legitimních věd, když to vyhovuje jejich účelům, ale zároveň se stejně rychle nezdráhají vědu hanět, pokud neuznává jejich imaginární tvrzení. Když pseudovědci nevyhoví uznávaným kritériím, začnou hned prohlašovat, že jsou součástí "nového vědeckého paradigmatu", které těžkopádní ortodoxní vědci nejsou vůbec schopni pochopit. Ve skutečnosti je to právě pseudověda, kdo je

těžkopádný a neměnný. Jedním z nejčastějších jevů provázejících pseudovědy je uctívání starých textů, které se však neaktualizují o nové poznatky. Pro pseudovědu je charakteristická stagnace tam, kde by mělo probíhat intelektuální vření a neustálá modifikace pod vlivem nových poznatků, jako tomu je ve skutečných vědeckých oborech. Jak nedávno poznamenal Carl Sagan - skutečná věda si největší chválu šetří pro mladé vědce, kteří dokáží, že se jejich předchůdci mýlili. Pseudověda naopak skeptiky ze svých řad vyhání.

Seznam literatury:

1. Beyerstein B. The origins of graphology in sympathetic magic. In Beyerstein BL, Beyerstein DF, editors. **The Write Stuff: Evaluations of Graphology—The Study of Handwriting Analysis**. Amherst, NY: Prometheus Books, 1992, pp 163-200.
2. Gullan-Wuhr M. The Graphology Workbook: A Complete Guide to Interpreting Handwriting. Wellingborough, England: Aquarian, 1986, p 11.
3. Beyerstein B, Zhang J-P. By a man's calligraphy Ye shall know him: Handwriting analysis in China. In **The Write Stuff**, pp 30-41.
4. Nickell J. Handwriting: Identification science and graphological analysis contrasted. In **The Write Stuff**, pp 42-52.
5. Bunker MM. Handwriting Analysis: The Science of Determining Personality by Graphoanalysis. Chicago: Nelson-Hall, 1971.
6. Crumbaugh J. Graphoanalytic cues. In **The Write Stuff**, pp 105-118.
7. Lockowandt O. The present status of the research on handwriting psychology as a diagnostic method. In **The Write Stuff**, pp 55-58.
8. Dean G. The bottom line: Effect size. In **The Write Stuff**, pp 269-341.
9. Kelly I. The scientific case against astrology. Mercury, Nov/Dec 1980, pp 135-141.
10. Loewe M, Blacker C, editors. Oracles and Divination. Boulder, CO: Shambhala, 1981.
11. Karnes E, Leonard SD. Graphoanalytic and psychometric personality profiles: Validity and Barnum effects. In **The Write Stuff**, pp 436-461.
12. Carswell R. Graphology: Canadian implications. In **The Write Stuff**, pp 477-487.
13. Reagh JD. Legal implications of graphology in the United States. In **The Write Stuff**, pp 465-476.
14. Beyerstein B. Handwriting is brainwriting. So what? In **The Write Stuff**, pp 397-419.
15. McNichol A. Handwriting Analysis: Putting It to Work for You. Chicago, Contemporary Books, 1991.
16. Marne P. Sex and Crime in Handwriting.. London, England: Constable, 1981.
17. De Sainte Colombe P. Graphotherapeutics: The Pen and Pencil Therapy. NY: Popular Library, 1972.
18. Bowman M. Difficulties in Assessing Personality and Predicting Behavior. In **The Write Stuff**, pp 203-231.
19. Allport GW, Vernon PE. Studies in Expressive Movement. New York: Macmillan, 1933.
20. Beyerstein D. 1992. Graphology and the philosophy of science. In **The Write Stuff**, pp 121-162.
21. Nickell J. A brief history of graphology. In **The Write Stuff**, pp 23-29.
22. Nickell J. Pen, Ink, and Evidence. Lexington, KY: University Press of Kentucky. 1990.
23. Harris R. Selling Hitler. NY: Pantheon, 1986.
24. Klimoski, R. Graphology and Personnel Selection. In **The Write Stuff**, pp. 232-268.
25. Jansen A. Validation of Graphological Judgements: An Experimental Study. Paris: Mouton, 1973.
26. Dean G and others. Graphology and human judgment. In **The Write Stuff**, pp 342-396.
27. Beyerstein B, Hadaway P. On avoiding folly. Journal of Drug Issues 20:689-700, 1990.
28. Ben-Shakhar G and others. Can graphology predict occupational success? Two empirical studies and some methodological ruminations. Journal of Applied Psychology 71:645-653., 1986.
29. Rafaeli A, Klimoski R. Predicting sales success through handwriting analysis: An evaluation of the effects of training and handwriting sample content. Journal of Applied Psychology 68:212-217, 1983.
30. Gilovich, T. How We Know What Isn't So: The Fallibility of Human Reason in Everyday Life. NY: Free Press/Macmillan, 1991.
31. Goldberg L. Some Informal Explorations and Ruminations About Graphology. In Nevo B, editor. Scientific Aspects of Graphology. Springfield, Ill.: Charles Thomas, pp. 281-293, 1986.
32. Hyman R. 1977. Cold reading: How to convince strangers you know all about them. The Zetetic (now The Skeptical Inquirer) 1(2): 18-37, 1977.
33. Dickson D, Kelly I. The 'Barnum Effect' in personality assessment: A review of the literature. Psychological Reports 57:367-382, 1985.
34. Marks D, Kammann R. The Psychology of the Psychic. Buffalo, NY: Prometheus Books. 1980.
35. Bunge M. What is pseudoscience? The Skeptical Inquirer 9(1):36-46, 1984.

Dr. Beyerstein, člen výkonné rady Komise pro vědecký výzkum paranormálních tvrzení (CSICOP), je biopsychologem na univerzitě Simona Frasera v Burnaby (Britská Kolumbie, Kanada). Tento článek je částečně upravenou verzí kapitoly o grafologii, kterou publikoval v Encyklopedii paranormálních jevů (Prometheus Books, 1996).